

ТӨРИЙН АУДИТЫН БАЙГУУЛЛАГА

АУДИТЫН СЭДЭВ: УУЛ УУРХАЙН САЛБАРЫН ТӨСВИЙН ОРЛОГЫН БҮРДҮҮЛЭЛТ, ГҮЙЦЭТГЭЛ

2023 оны 10 дугаар сар

АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

Аудит хийсэн үндэслэл, бүрэн эрх

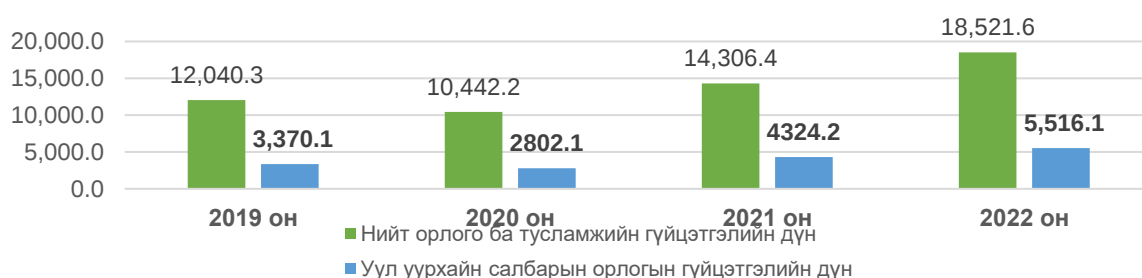
Аудитыг Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хорооны 2022 оны 09 дүгээр тогтоол, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторовын 2023 оны А/03 дугаар тушаалаар баталсан Төрийн аудитын байгууллагын 2023 оны гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөний дагуу Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.1-д заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд гүйцэтгэсэн.

Ерөнхий мэдээлэл

Монгол Улсын төсвийн орлогын бүрдүүлэлтэд уул уурхайн салбар голлох нөлөө үзүүлдэг бөгөөд 2019-2022 оны байдлаар улсын төсвийн нийт орлогын 29.8 хувийг ашигт малтмал, уул уурхайн салбарын орлого эзэлж байна.

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн орлого 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар 18,521.6 тэрбум төгрөгт хүрснээс уул уурхай, газрын тосны бүтээгдэхүүний орлого 2022 онд 5,516.0 тэрбум төгрөгт хүрсэн бөгөөд 2019 онтой харьцуулахад 2,146.0 тэрбум төгрөгөөр буюу 1.8 хувиар өссөн байна.

Монгол Улсын нийт орлого болон тусламжийн дүнд уул уурхайн салбарын орлогын эзлэх дүн, хувь хэмжээ, тэрбум төгрөг

Уул уурхай, газрын тосны бүтээгдэхүүний орлого өссөн нь дэлхий нийтийг хамарсан Ковид-19 цар тахлаас шалтгаалсан хилийн хорио цуцлагдаж, уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортын биет хэмжээ болон эрдэс баялгийн бүтээгдэхүүний олон улсын зах зээлийн үнэ өссөн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа сэргэсэнтэй холбоотой байна.

Аудитын зорилго ба хамарсан хүрээ

Аудитаар төсвийн орлогын бүрэлдэхүүн хэсэг болох уул уурхайн салбарын орлогыг хэрхэн бүрдүүлж буй нөхцөлийг тодруулж, дүн шинжилгээ хийж, дүгнэлт гаргахад аудитын зорилго чиглэсэн. Үүнд:

- Уул уурхайн салбарын 2019-2022 оны төсвийн орлогын төлөвлөлт оновчтой эсэх;
- Уул уурхайн салбарын 2019-2022 оны төсвийн орлогыг бүрэн төвлөрүүлсэн эсэх зэрэг асуудлыг хамруулсан.

Аудитад Сангийн яам, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам, Татварын ерөнхий газар, Ашигт малтмал, газрын тосны газар, Улсын бүртгэлийн газар, Гаалийн ерөнхий газрын 2019-2022 оны уул уурхайн салбарын үйл ажиллагаатай холбоотой татварын орлогын төлөвлөгөө, тайлан, бусад холбогдох мэдээллийг хамруулсан.

АУДИТЫН ГОЛ ҮР ДҮН

УУЛ УУРХАЙН САЛБАРТ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ЯВУУЛЖ БУЙ АЖ АХУЙН НЭГЖ БАЙГУУЛЛАГУУД УЛСЫН ТӨСВИЙН ОРЛОГЫН 29.8 ХУВИЙГ БҮРДҮҮЛЖ БАЙНА

1. ЭРДЭС БАЯЛГИЙН САЛБАРЫН ОРЛОГЫГ МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ТООЦООЛОЛД ҮНДЭСЛЭН ТӨЛӨВЛӨХ ШААРДЛАГАТАЙ БАЙНА

Уул уурхайн салбарыг хөгжүүлэх чиглэлээр дэвшүүлсэн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай бодлогын баримт бичиг болон хууль тогтоомжид өөрчлөлт хийх ажил удаашралтай, зарим төлөвлөсөн ажлууд бүрэн хэрэгжээгүй байна.

Уул уурхайн бүтээгдэхүүний үнэлгээг олон улсын зах зээлийн жишиг үнээр үнэлэн, түүнээс хүртэх үр ашиг, нийгэм эдийн засагт үзүүлэх нөлөөг нэмэгдүүлэх, уул уурхайн бүтээгдэхүүний нийлүүлэгч, худалдан авагчийг холбох, зах зээлийн бодитой ханш тогтоох, хөрөнгө оруулагчдыг найдвартай мэдээллээр хангах, татвар хураамжийг үндэслэлтэй тооцох зэрэг нээлттэй ил тод хариуцлагатай уул уурхайг хөгжүүлэхэд чиглэсэн дараах хууль тогтоомж болон Монгол Улсын хөгжлийн урт, дунд, богино хугацаанд хэрэгжүүлэх бодлогын баримт бичгүүд батлагдсан байна. Үүнд:

- "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого (2020.05.13);
- Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл (2020.08.28);
- Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр (2020.08.28);
- Монгол Улсын хөгжлийн 2022 оны төлөвлөгөө (2021.07.01);
- Шинэ сэргэлтийн бодлого (2021.12.30);
- Уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржийн тухай хууль (2022.12.23)

Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн 4.6-д "Эдийн засгийн төрөлжилт, инновац, шинэ технологи, хүний хөгжил, ногоон хөгжлийн зорилтуудыг дэмжих чадавхтай олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн баялгийн санг бий болгоно" гэсэн зорилтыг хоёр үе шаттай хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн байна. Үүнд:

I үе шат (2021-2030 он) - Баялгийн сан байгуулж, санхүүгийн үр ашигтай төсөл хөтөлбөрүүдэд хөрөнгө оруулалт хийх үе буюу хөрөнгийн удирдлагыг нэгдсэн бодлогоор хэрэгжүүлэх, санхүүгийн үр ашигтай төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэн дэмжих, хөрөнгийн хуримтлалыг бий болгох тогтолцоог бүрдүүлж, хөгжүүлэх;

II үе шат (2031-2040 он) - Мега, нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих төсөл, хөтөлбөр болон гадаадын санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах замаар эдийн засгийг дэмжих, баялгийн сангийн хөрөнгийг арвижуулж, нийгмийн ач холбогдол бүхий төсөл, хөтөлбөрүүдийг дэмжиж, улмаар иргэдийн амьжиргааг дээшлүүлэх чадавхыг бүрдүүлэхээр төлөвлөжээ.

Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн 4.6-д "Баялгийн сан байгуулж, санхүүгийн үр ашигтай төсөл хөтөлбөрүүдэд хөрөнгө оруулалт хийнэ" гэсэн эдийн засгийн бодлогыг дэмжихэд чиглэсэн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн байна. Дээрх зорилтыг хангах зорилгоор хариуцлагатай уул уурхайг хөгжүүлж, эрдэс баялгийн экспортын зонхилох хувийг эзэлж буй нүүрс, зэсийн баяжмал, төмрийн хүдэр, түүхий нефть зэргийг нэмүү өртөг шингээн боловсруулж, экспортлох хүрээнд нүүрс-химийн, зэсийн баяжмалын, төмөрлөгийн зэрэг хүнд үйлдвэрийн бүтээн байгуулалтыг эхлүүлж, ашиглалтад оруулах ажлын хэрэгжилт дараах байдалтай байна. Үүнд:

- Асгатын мөнгөний ордыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад шаардлагатай туршилт, судалгаа хийх ажил нь Ковид-19 цар тахал, БНХАУ-ын Гашуунсухайт, Ганц модны боомтын хил нэвтрүүлэлт эрс буурснаас Эрдэнэс Монгол ХХК-д санхүүгийн хүндрэлтэй нөхцөл байдал үүссэн тул хойшлогдсон;
- Эрдэнэт үйлдвэр Төрийн өмчиг үйлдвэрийн газрыг түшиглэн "Уул уурхай-металлурги-химийн үйлдвэрийн цогцолбор" үйлдвэрлэл, технологийн парк байгуулах ажлын дэд бүтцийг барьж байгуулах ажлын гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулах ажил удааширснаар төлөвлөсөн ажил 50 хувийн гүйцэтгэлтэй;

- Газрын тос дамжуулах хоолой барих төслийн техник, эдийн засгийн үндэслэл, инженер техникийн зураг төслийг боловсруулж батлан, барилга угсралт, бүтээн байгуулалтын ажлыг гүйцэтгэхэд шаардлагатай дамжуулах хоолойн инженер техникийн зураг төслийг боловсруулах, батлуулах ажлууд бүрэн хэрэгжээгүй;
- Газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн барилга угсралт, бүтээн байгуулалтын ажлыг төлөвлөгөөний дагуу гүйцэтгэх ажил цар тахлын нөхцөл байдлаас шалтгаалан гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулах ажил удааширнаас 70 хувийн гүйцэтгэлтэй;
- “Уул уурхай-металлурги-химийн үйлдвэрийн цогцолбор” үйлдвэрлэл, технологийн паркийн хүрээнд зэсийн баяжмал боловсруулах үйлдвэр барих ажил нь барилга байгууламжийн суурийн ажил удааширнаас 30 хувийн гүйцэтгэлтэй.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 онд орсон нэмэлт өөрчлөлтийн 6.2 дахь хэсэгт “Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ” гэж заасан байна.

УИХ-ын 2020 оны “Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх, түүнтэй холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай” 02 дугаар тогтоолоор Үндэсний баялгийн сан нь хөгжлийн болон хуримтлалын сан байхаар шийдвэрлэжээ.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд холбогдох хууль тогтоомжийг нийцүүлэх зорилгоор Үндэсний баялгийн сангийн тухай, Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулж, Улсын Их хуралд өргөн мэдүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газарт даалгасан байна. Үүний дагуу Засгийн газраас уул уурхайн бүтээгдэхүүнийг олон улсын зах зээлд борлуулах, түүнээс хүртэх үр ашгийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх зорилгоор дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн байна. Үүнд:

- Байгалийн баялгийг ашиглах шийдвэр, журмыг боловсронгуй болгох чиглэлээр уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржийн арилжаанд хяналт тавих, эрх зүйн үндсийг боловсронгуй болгох зорилгоор Уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржийн тухай хуулийг 2022 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдөр батлуулсан;
- Ашигт малтмалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулах ажлын хэсгийг Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн сайдын 2023 оны А/55 дугаар тушаалаар байгуулж, 2023 оны 05 дугаар сарын 04-ний өдөр Ашигт малтмалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлалыг батлуулсан;
- Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийн төслийг боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг Монгол Улсын Ерөнхий сайдын 2022 оны 192 дугаар захирамжаар байгуулж, хуулийн төсөлтэй холбоотой суурь судалгаа, гадаад улс орнуудын туршлагыг судлах ажил хийгдсэн боловч Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг УИХ-д өргөн мэдүүлэх ажил удааширсан байна.

Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 3.2-т “Ил тод, хариуцлагатай уул уурхай, нэмүү өртөг шингэсэн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, эрдэс баялгийн сан хөмрөгийг арвижуулах замаар тогтвортой, олон тулгуурт эдийн засгийн бүтцийг бий болгож, баялгийн шударга хуваарилалтын зарчмыг хэрэгжүүлнэ” гэсэн зорилтын хүрээнд дараах төсөл, арга хэмжээнүүд хэрэгжээгүй байна. Үүнд:

- 3.2.1.3 Цагаан суваргын зэс, молибдений ордыг ашиглалтад оруулах;
- 3.2.1.5 Асгатын мөнгөний ордыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад шаардлагатай туршилт, судалгаа хийж, хөрөнгө оруулалтын асуудлыг шийдвэрлэх;
- 3.2.1.5.1 Асгатын мөнгөний ордын туршилт судалгааны хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;
- 3.2.1.5.1 Асгатын мөнгөний ордын зөвлөх үйлчилгээний хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;
- 3.2.7.2 Орхон аймагт Эрдэнэтийн төмөрлөгийн үйлдвэрийг ашиглалтад оруулах;
- 3.2.7.3 Дорноговь аймагт хар төмөрлөгийн цогцолбор үйлдвэр байгуулах зэрэг ажлууд байна.

Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 3.2-т заасан зорилт нь шаардлагатай санхүүгийн эх үүсвэрийн асуудал бүрэн шийдвэрлэгдээгүй, Ковид-19 цар тахлын улмаас хөл хорио, хилийн хязгаарлалт тогтоосноос зарим бүтээн байгуулалтын ажлууд хэрэгжээгүй байна.

Монгол Улсын урт болон дунд хугацааны бодлогын баримт бичигт тусгагдсан уул уурхайн салбарыг хөгжүүлэх чиглэлээр дэвшүүлсэн зорилтууд бүрэн хэрэгжээгүйгээс баялгийн санд төвлөрөх орлого буурах, нийгэм эдийн засагт сөрөг нөлөө үзүүлж байна.

Уул уурхайн салбарын төсвийн орлогын төлөвлөгөөг улсын эдийн засгийн төлөв байдалд дүн шинжилгээ хийж, холбогдох байгууллагын мэдээлэлд үндэслэж боловсруулаагүй байна

Сангийн яамнаас уул уурхайн салбарын төсвийн орлогын хэмжээг тооцоохдоо голлох ашигт малтмалын бүтээгдэхүүний олборлолт, экспортын хэмжээ болон макро эдийн засгийн төсөөлөл

зэргийг үндэслэдэг бөгөөд дараах хууль тогтоомжийг үндэслэн уул уурхайн салбарын төсвийн орлогын төлөвлөгөөг боловсруулдаг байна.

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт орлого ба тусламжийн орлогын дүнгийн 25.6-29.6 хувийг уул уурхайн салбарын орлого эзлэхээр төлөвлөж, уул уурхайн бүтээгдэхүүн, газрын тосны салбарын орлогын төлөвлөгөөг гүйцэтгэлтэй харьцуулж үзэхэд 1.0-15.9 хувиар давсан үзүүлэлттэй байгаа бөгөөд 2022 онд төсвийн орлого хамгийн өндөр буюу 29.0 хувиар давж биелсэн байна. Энэ нь тайлант хугацааны төсвийг батлахдаа Ковид-19 цар тахлын нөхцөл байдал, хилийн хоригоос шалтгаалж нүүрс, зэсийн баяжмал зэрэг бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээг бууруулан төлөвлөсөн боловч 2022 оны эцэст дээрх нөхцөл байдал өөрчлөгдсөнөөс нүүрс, зэсийн баяжмал, цайрын орлогын хэмжээ нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 1. Уул уурхайн бүтээгдэхүүн, газрын тосны салбарын 2019-2022 оны нийт орлого, тэрбум төгрөг

№	Бүтээгдэхүүн нэр төрөл	2019 он		2020 он		2021 он		2022 он	
		төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл
1	Зэсийн баяжмал	1,304.4	1,333.3	1,122.8	1,266.3	1,669.3	2,448.2	1,966.7	2,425.6
2	Нүүрс	1,310.8	1,282.2	1,056.3	877.7	1,287.8	980.9	1,346.5	2,260.7
3	Алт	82.5	116.8	205.5	174.0	183.8	227.1	247.4	258.2
4	Цайр	56.2	67.6	59.5	76.5	74.2	93.0	77.9	182.4
5	Төмрийн хүдэр	67.2	47.5	90.8	105.2	97.8	189.2	145.7	56.5
6	Жонш	23.1	39.3	28.2	49.4	71.2	110.8	153.7	33.7
7	Боловсруулаагүй нефьт	335.6	231.6	110.0	102.7	213.2	198.1	215.4	160.9
8	Бусад	155.9	251.8	134.5	150.3	131.5	76.9	128.4	138.1
	Дүн	3,335.7	3,370.1	2,807.7	2,802.1	3,728.8	4,324.2	4,281.8	5,516.1

Эх сурвалж: *Монгол Улсын 2019-2022 оны нэгдсэн төсвийн үр дүнгийн үзүүлэлт

Татварын ерөнхий хуулийн 34 дүгээр зүйлийн 34.1-д заасны дагуу татвар ногдуулалт, аж ахуйн нэгж байгууллагын төлбөл зохих татварыг үнэн зөв тооцох, татварын нөөц боломжийг нэмэгдүүлэх, харилцан мэдээлэл солилцох зорилгоор Сангийн сайд, Уул уурхайн сайдын 2013 оны 194/173 дугаартай хамтарсан тушаалаар “Татварын ерөнхий газар, Ашигт малтмал, газрын тосны газар хооронд мэдээлэл солилцох журам”, “Харилцан солилцох мэдээллийн жагсаалт”-ыг баталсан байна.

Ашигт малтмал, газрын тосны газар, Гаалийн ерөнхий газар, Татварын ерөнхий газрын гол нэр төрлийн ашигт малтмалын экспортын мэдээг харьцуулахад дараах байдалтай байна.

Хүснэгт 2. Уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортын мэдээ, мянган тонн

Ашигт малтмалын төрөл	2019 он			2020 он			2021 он			2022 он		
	Экспорт олсон бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ			Экспорт олсон бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, мян. тонн			Экспорт олсон бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, мян. тонн			Экспорт олсон бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, мян. тонн		
	АМГТГ	ГЕГ	ТЕГ	АМГТГ	ГЕГ	ТЕГ	АМГТГ	ГЕГ	ТЕГ	АМГТГ	ГЕГ	ТЕГ
Төмрийн хүдэр, баяжмал	6,637.6	8,448.8	6,991.9	8,386.8	8,205.7	8,643.3	2,176.8	7,105.9	6,828.7	958.8	4,732.2	3,122.5
Жоншны хүдэр, баяжмал	157.1	700.1	325.7	226.4	678.9	158.7	96.6	642.6	139.9	0.0	387.7	166.2
Цайрын баяжмал	124.9	134.8	134.4	125.0	134.1	133.6	105.1	112.6	112.6	0.0	141.2	153.8
Нүүрс /хүрэн/	92.4	137.3	36,536.3	64.3	90.0	29,946.7	349.0	429.6	15,836.8	10.1	127.9	29,012.0
Нүүрс /чулуун/	31,207.3	36,466.8		30,509.5	28,586.8		15,906.5	15,687.1		5,379.5	31,693.7	

Эх сурвалж: Гаалийн ерөнхий газар, Татварын ерөнхий газар, Ашигт малтмал, газрын тосны газар

Төрийн захиргааны байгууллагуудын мэдээллийн санд байгаа эрдэс баялгийн бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ нь зөрүүтэй байгаа нь Ашигт малтмал, газрын тосны газар, Гаалийн ерөнхий газар, Татварын ерөнхий газар зэрэг байгууллагуудын чиг үүрэг, мэдээллийн эх үүсвэр, хэрэглээ, оролцогч талуудаас ирүүлдэг мэдээ тайлангийн хугацаа, зорилго тус бүр өөр байдаг байна.

Энэ нь эрдэс баялгийн бүтээгдэхүүний олборлосон, ашигласан, худалдсан, худалдахаар ачуулсан болон экспортолсон тоо хэмжээнд үндэслэн гаргадаг ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, агаарын бохирдлын төлбөрийн тайлагнасан тоо хэмжээ, дүнг хянахад хүндрэл учруулдаг тул цаашид холбогдох төрийн байгууллагууд цахим системээр холбогдон уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортын мэдээлэл солилцож, дүн мэдээг нягтлах ажлыг сайжруулах шаардлагатай байна.

2. ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГУУД ХООРОНDOO МЭДЭЭЛЛИЙГ ТОГТМОЛ СОЛИЛЦСОНООР АШИГТ МАЛТМАЛЫН НӨӨЦ АШИГЛАСНЫ ТӨЛБӨРИЙГ БҮРЭН НОГДУУЛЖ, ТӨСВИЙН ОРЛОГЫГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ БОЛОМЖТОЙ БАЙНА

Ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийн шилжилт хөдөлгөөний талаар төрийн байгууллагууд тухай бүр харилцан мэдээлэл солилцоогүй байна

Ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн шилжилт хөдөлгөөн хийгдсэн тухай бүр Ашигт малтмал, газрын тосны газраас Ашигт малтмалын тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.12, 49 дүгээр зүйлийн 49.11, 49.12, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.6, Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.2, Сангийн сайдын 2019 оны 302 дугаар тушаалаар баталсан “Ашигт малтмал, цацраг идэвхт ашигт малтмал, газрын тосны хайгуул, ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн үнэлгээ тооцох, татварын ногдлыг тодорхойлох аргачлал”, мөн “Ашигт малтмал, цацраг идэвхт ашигт малтмал, газрын тосны хайгуул, ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл борлуулсан, шилжүүлсний орлогод албан татвар ногдуулах журам”-ын дагуу мэдээлснийг үндэслэж Татварын ерөнхий газраас аж ахуйн нэгж байгууллагын татвар ногдох орлогыг тооцохоор зохицуулсан байна.

Тайлант хугацаанд давхардсан тоогоор 503 тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч бүхий иргэн, аж ахуй нэгжийн 172 ашиглалтын, 451 хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг хэсэгчлэн болон бүхэлд нь шилжүүлснээр нийт 43,366.4 сая төгрөгийн орлогыг улсын төсөвт төвлөрүүлсэн байна.

Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хуулийн этгээд тусгай зөвшөөрлийн шилжилт хөдөлгөөнийг Ашигт малтмал, газрын тосны газарт мэдээлж, бүртгүүлээгүй байна.Үүнд: 2019 онд 10, 2020 онд 11, 2021 онд 9, 2022 онд 4 хуулийн этгээд байна.

Ашигт малтмал, газрын тосны газарт тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгжийн зөвшөөрлийг хэсэгчлэн болон бүхэлд нь шилжүүлсэн бүртгэл хийгдсэн байхад Татварын ерөнхий газарт шилжилт хөдөлгөөнийг бүртгээгүй, татвар ногдуулаагүй байна.Үүнд: 2019 онд 3, 2020 онд 4, 2022 онд нэг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч байна.

Улсын бүртгэлийн ерөнхий газарт 30-аас дээш хувийн хувьцаа эзэмшигчийн мэдээлэлд өөрчлөлт орж тодорхойлолт /татварын өргүй талаарх тодорхойлолт/-той бүртгэгдсэн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч бүхий аж ахуйн нэгж байгууллагын мэдээлэл нь Татварын ерөнхий газарт бүртгэгдээгүй, татвар ногдуулаагүй байна.Үүнд: 2019 онд 2, 2021 онд 4, 2022 онд 3 иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллага байна.

Улсын бүртгэлийн ерөнхий газарт 30-аас дээш хувийн хувьцаа эзэмшигчийн мэдээлэлд өөрчлөлт орж тодорхойлолтгүй бүртгэгдсэн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч бүхий аж ахуйн нэгж байгууллагын мэдээлэл Татварын ерөнхий газарт бүртгэгдээгүй, татвар ногдуулаагүй байна.Үүнд:2019 онд 34, 2020 онд 46, 2021 онд 46, 2022 онд 52 тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч байна.

Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж байгууллагын татвар төлж, шилжилт хөдөлгөөн хийгдсэн боловч Улсын бүртгэлийн ерөнхий газарт бүртгэл хийгдээгүй байна.Үүнд; 2019 онд 45, 2020 онд 47, 2021 онд 38, 2022 онд 50 аж ахуйн нэгж байгууллага байна.

Уул уурхайн үйл ажиллагаа эрхэлдэг аж ахуйн нэгж байгууллагууд 2019-2022 онд нийт 12,577.0 тэрбум төгрөгийн татварын ногдуулалт хийсэн бөгөөд аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар 4,001.9 тэрбум төгрөг буюу 31.8 хувь, нэмэгдсэн өртгийн албан татвар 710.2 тэрбум төгрөг буюу 5.6 хувь, хувь хүний орлогын албан татвар 524.3 тэрбум төгрөг буюу 4.2 хувь, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр 6,921.2 тэрбум төгрөг буюу 55.0 хувь, бусад 419.0 тэрбум төгрөг буюу 3.3 хувь тус тус эзэлж байна.

Ногдуулсан татварын хэмжээ 2019 оноос 2022 онд нийт дүн 2,278.1 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдсэнээс аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар 644.2 тэрбум төгрөгөөр, нэмэгдсэн өртгийн албан татвар 58 тэрбум төгрөгөөр, хувь хүний орлогын албан татвар 72.9 тэрбум төгрөгөөр, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр 1,432.5 тэрбум төгрөгөөр тус тус өссөн байна. Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн ногдуулалтын хэмжээ жил бүр өссөн үзүүлэлттэй байгаа бөгөөд 2019 оноос 2022 онд 1,432.5 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдсэн байна. Энэхүү өсөлт нь Ашигт малтмалын тухай хуульд 2019 онд нэмэлт өөрчлөлт орон ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл эзэмшдэггүй экспортлогчид /265 аж ахуйн нэгж байгууллага/ төлбөр төлөгчөөр бүртгэгдсэн нь нөлөөлсөн байна.

Аудитад хамрагдсан хугацаанд нийт 6,921.2 тэрбум төгрөгийн ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн ногдуулалт хийснээс 6,605.5 тэрбум төгрөг буюу 95.4 хувь нь экспортод

гаргасан ашигт малтмал, 315.9 тэрбум төгрөг буюу 4.6 хувь нь дотоодод борлуулсан ашигт малтмал эзэлж байна. Аудитад давхардсан тоогоор 518 татвар төлөгчийн ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн тайланг хамруулан Гаалийн ерөнхий газарт экспорт, импортын мэдүүлэг, гаалийн лабораторийн дүгнэлт, Сангийн яамны олон улсын зах зээлийн үнэ, Монголбанкнаас зарласан сарын дундаж ханшийн мэдээлэл зэргийг тулган шалгахад нийт 99 татвар төлөгчийн 2021-2022 оны 23,363 гаалийн мэдүүлгийг тулгахад 2,130 гаалийн мэдүүлгийн дүн нь ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн ногдуулсан дүнгээс нийт 8.3 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй буюу дутуу тайлагнасан байна.

Аж ахуйн нэгж байгууллагын 2019-2022 оны экспортолсон ашигт малтмалын гаалийн мэдээг ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн тайлангийн тоо хэмжээтэй тулгахад 646.9 мянган тонн ашигт малтмалыг тайлагнаагүй, 412.7 мянган тонн ашигт малтмалыг зөрүүтэй тайлагнасан байна.

Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн өсөн нэмэгдэх хувийг Ашигт малтмалын тухай хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.5, 47.17 дахь заалтаар зах зээлийн үнийн өсөлт, боловсруулалтын түвшнээс хамаарч нэмэгдүүлэн тооцож байгаа бөгөөд Засгийн Газрын 2019 оны 465 дугаар тогтоолоор баталсан “Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн хувийг тооцох, төлбөр ногдуулах, тайлагнах, төлөх журам”-ын 3.2-т заасны дагуу ашигт малтмалын нөөц ашигласны нэмэлт төлбөрийг бүтээгдэхүүн ангиллын хувь хэмжээгээр тус тус тооцдог байна.

Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг тооцох борлуулалтын үнэлгээг Сангийн яамнаас зарладаг сар бүрийн экспортод гаргасан ашигт малтмалын бүтээгдэхүүний олон улсын зах зээлийн дундаж үнэ, Монголбанкнаас зарласан үнэт металлын сарын дундаж ханшийг үндэслэн тогтоодог байна.

Уул уурхайн салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж, байгууллагууд төсвийн орлогын дийлэнх хувийг бүрдүүлдэг хэдий ч татварын хуримтлагдсан өртэй байна.

Татварын албанд улсын хэмжээнд 2023 оны 04 дугаар сарын 10-ны өдрийн байдлаар нийт 244346 татвар төлөгч хуулийн этгээд бүртгэлтэй байгаагаас уул уурхайн салбарт үйл ажиллагаа эрхэлж буй тусгай зөвшөөрөлтэй 846, тусгай зөвшөөрөлгүй 266, үүсмэл ордын 1 нийт 1113 татвар төлөгч хуулийн этгээд байдаг бөгөөд Том татвар төлөгчийн газарт 315, аймгийн татварын албанд 447, Нийслэлийн татварын газарт 169, дүүргийн татварын хэлтэст 182 татвар төлөгч тус тус харьяалагдаж байна.

Уул уурхайн салбарт үйл ажиллагаа эрхлэгч татвар төлөгчийн 2019-2022 онуудын татварын тайлангийн ирцийг авч үзвэл аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар 92.5-96.7 хувь, нэмэгдсэн өртгийн албан татвар 92.0-97.6 хувь, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр 67.9-89.5 хувь, хувь хүний орлогын албан татвар 79.6-80.8 хувьтай байна.

Уул уурхайн салбарын үйл ажиллагаа эрхлэгч татвар төлөгчийн ирүүлсэн тайланг хүлээн авах явцад Татварын ерөнхий хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1-д заасны дагуу 2019-2022 онд зарим татвар төлөгчийн 396.0 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай тайлан ирүүлснийг 38.7 тэрбум төгрөг болгон баталгаажуулжээ.

Уул уурхайн салбарын татварын орлогыг нэр төрлөөр нь авч үзвэл 2019-2022 онд нийт 12,898.2 тэрбум төгрөг төвлөрүүлснээс аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар 4,169.6 тэрбум төгрөг, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр 6,592.6 тэрбум төгрөг, нэмэгдсэн өртгийн албан татвар 560.2 тэрбум төгрөг, хувь хүний орлогын албан татвар 593.6 тэрбум төгрөг, бусад татвар хураамж 982.2 тэрбум төгрөг тус тус байна.

Татварын нэр төрлөөр авч үзэхэд 2019-2022 онд нийт орлогод ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр 44.4-60.5 хувийг, улсын төсвийн нийт орлогод 10.1-13.7 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хүснэгт 3. Төсвийн орлогын 2019-2022 оны бүрдүүлэлт, тэрбум төгрөг

Төсвийн орлого	2019 он	2020 он	2021 он	2022 он
Уул уурхайн салбарын орлого	2,635.1	2,365.7	3,707.8	4,189.6
АМНАТ	1,350.1	1,051.2	1,652.7	2,538.7
Төсвийн орлогод эзлэх хувь	21.9%	22.6%	25.9%	22.6%
Төсвийн орлогод АМНАТ-ын эзлэх хувь	11.2%	10.1%	11.5%	13.7%
Дүн	12,040.3	10,442.2	14,306.4	18,521.6

Эх сурвалж: Татварын ерөнхий газар

Уул уурхайн салбарын үйл ажиллагаа эрхлэгч татвар төлөгчдийн татварын өр болон тайлангийн дутуу төлөлтийн судалгааг авч үзэхэд татварын албаны хэмжээнд 2023 оны 04 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар нийт 3,276.7 тэрбум төгрөгийн татварын өр, тайлангийн ногдлын дутуу үлдэгдэлтэй байгаагаас уул уурхайн салбарын татвар төлөгчдийн татварын өр, тайлангийн ногдлын дутуу үлдэгдэл 1,152.8 тэрбум төгрөг буюу нийт татварын өр төлбөрийн 35.2 хувийг эзэлж байна.

Газрын тосны бүтээгдэхүүн хуваах гэрээгээр олборлолт, ашиглалтын үйл ажиллагааг “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК Дорнод аймгийн Тосон-Уул XIX, Тамсаг XXI талбайд, “Доншен Газрын тос (Монгол)” ХХК Дорноговь аймгийн Бүтээгдэхүүн хуваах гэрээ-97 талбайд үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд уг гэрээнд нөөц ашигласны төлбөрийн хувийг дараах байдлаар тусгасан байна.

Газрын тосны үйл ажиллагаа эрхлэгч “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК, “Доншен Газрын тос (Монгол)” хязгаарлагдмал хариуцлагатай компаниуд нь 2019-2022 онд нийт 18.3 тэрбум төгрөгийн орлогыг улсын төсөвт төвлөрүүлсэн боловч 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар нийт 414.8 тэрбум төгрөгийн өрийн үлдэгдэлтэй байна.

Төрийн аудитын байгууллагаас 2020-2021 онд “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн 2014-2018 оны батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу хийж гүйцэтгэсэн ажил, нийт хөрөнгө оруулалт, өртөг нөхсөн болон нөхөгдсөн зардлын хэмжээ, газрын тосны экспорт, борлуулалтын орлогын тооцоо, хуваарилалтад аудит хийж баталгаажуулан, тайлан, албан шаардлага, зөвлөмжийг холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд хүргүүлж ажилласан. Мөн тус аудитаар Тосон Уул XIX талбайд байгалийн дахин сэргээгдэхгүй нөөц баялгийг ашигласны төлбөр (роялти) тооцож аваагүй нь Бүтээгдэхүүн хуваах гэрээ байгуулах үед мөрдөгдөж байсан Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын Газрын тосны тухай хуулийн 9.1, 10.1 дүгээр зүйл, Бүтээгдэхүүн хуваах гэрээний 2.2 дахь заалтыг зөрчсөн гэж дүгнэсэн байна. Иймд Тосон Уул XIX талбайн бүтээгдэхүүн хуваах гэрээгээр 2014-2018 онд тус талбайгаас олборлосон газрын тосонд 5 хувиар буюу нийт 46.3 сая ам.долларын роялти нөхөн тооцоолж, гэрээлэгчээс Монгол Улсын Засгийн газарт 30.4 сая ам.долларыг нөхөн төлүүлэхээр баталгаажуулж, төлбөрийн акт тогтоосон байна.

Эдийн засгийн ач холбогдол бүхий дагалдах ашигт малтмалыг иж бүрэн үнэлэх хууль эрхзүйн орчин дутмаг байна

Хайгуулын ажлаар тогтоогдсон геологийн нөөцийг Ашигт малтмал, газрын тосны газар /одоо Үндэсний геологийн алба/ бүртгэж авахдаа дагалдах ашигт малтмалыг бүртгэдэг боловч техник эдийн засгийн үндэслэл боловсруулахад хэрэглэдэг эдийн засгийн ач холбогдол бүхий үйлдвэрлэлийн нөөцийн хувьд тухайн боловсруулалтын техник, технологийн шугам тавигдаагүй бол энэхүү үндэслэлийг тооцоололд оруулдаггүй, олборлогч болон боловсруулагч аж ахуйн нэгж байгууллага нь худалдан борлуулах гэрээнд зөвхөн үндсэн ашигт малтмалыг тусгаж, дагалдах ашигт малтмалыг тусгалгүй орхигдуулдаг байна.

Татварын ерөнхий газарт 2022 онд дараах нэр төрлийн дагалдах ашигт малтмалд ногдуулсан ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр дараах байдалтай байна. Үүнд:

- Худалдан авсан 32.8 тэрбум төгрөгийн алт, мөнгөний ногдуулалтаас 20.7 тэрбум төгрөг буюу 63.1 хувь, экспортод гаргасан жонш, хүдэр, төмөр, гянтболд зэрэг ашигт малтмалд 1,203.2 тэрбум төгрөгийн ногдуулалтаас 28.5 тэрбум төгрөг буюу 2.4 хувь, экспортод гаргасан бусад ашигт малтмалд 852.2 тэрбум төгрөгийн ногдуулалтаас 23.1 тэрбум төгрөг буюу 2.7 хувийг тус тус дагалдах ашигт малтмал эзэлж байна.

Үндэсний аудитын газраас 2019 онд “Экспортод гаргаж буй зарим нэрийн ашигт малтмалын олборлолт, борлуулалт, үнэ, ашиг, алдагдал”-д хийсэн гүйцэтгэлийн аудитаар зарим ордын нөөцөд бүртгэсэн, эдийн засгийн ач холбогдол бүхий дагалдах ашигт малтмалыг иж бүрэн үнэлэх талаар өгсөн зөвлөмжийг хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна. Үүнд:

- *Эрдэнэтийн овооны зэс-молибдений ордын нөөцийг тогтоосон комиссын хуралдааны тэмдэглэл, лабораторийн шинжилгээний үр дүнгээр илрүүлсэн мөнгө, рений;*
- *Төмөртийн овооны цайрын ордын нөөцийг тогтоосон комиссын хуралдааны тэмдэглэл, лабораторийн шинжилгээний үр дүнгээр илрүүлсэн кадми, индий зэрэг ашигт малтмалын бүтээгдэхүүний үнийг тус тус тооцоогүй байна.*

Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр тайлагнал бүрэн цахим бүртгэлд шилжүүлснээр 2023 оны 1 дүгээр сарын 01-ны өдрөөс эхлэн Гаалийн төв лабораторийн дүгнэлтээр гарсан бүх төрлийн элементэд ногдол үүсдэг болсон нь татварын алба болон татвар төлөгчдийн хооронд маргаан үүсгэж байгаа нь үндсэн болон дагалдах ашигт малтмалын талаар хууль эрх зүйн орчныг бүрэн бүрдээгүйтэй холбоотой байна.

Ирээдүйн өв сангийн батлагдсан төсвийг хэтрүүлэн хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжид зарцуулжээ

Ирээдүйн өв сангийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2-т “Ашигт малтмалын тухай хуулийн 4.1.27-д зааснаас бусад орд ашигласнаас төсөвт төвлөрсөн ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрөөс Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн дагуу Төсвийн тогтворжуулалтын санд хуваарилаад үлдэх хэсгийн 65 хувь” гэж заасны дагуу орлогыг Ирээдүйн өв санд төвлөрүүлдэг байна.

Ирээдүйн өв сангийн 2019 оны эхний үлдэгдэл 101.8 тэрбум төгрөг байснаас 2019-2022 онд нийт 4,606.7 тэрбум төгрөгийн орлогыг бүрдүүлж, 2,004.4 тэрбум төгрөгийг зарцуулж, 2022 оны жилийн эцэст 2,618.1 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байна. Ирээдүйн өв сангийн тухай хуульд 2021 оны нэмэлт өөрчлөлтөөр “Хүүхдийн мөнгөн хуримтлал” гэсэн заалтыг шинээр нэмж, 2022 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс 2022 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэл дагаж мөрдөхөөр тусгасан байна.

Тус сангаас хүүхдийн мөнгөн төлбөрт 2022 онд нийт 1,488.1 тэрбум төгрөгийг зарцуулсан нь хуульд төлөвлөсөн зардлын дүнгээс 1,461.7 тэрбум төгрөг буюу 26.4 тэрбум төгрөгөөр хэтрүүлэн зарцуулсан байна.

Аудитаар өгсөн дүгнэлт

Аудитаар дараах дүгнэлтийг гаргасан. Үүнд:

- Урт болон дунд хугацааны бодлогын баримт бичигт тусгасан уул уурхайн салбарыг хөгжүүлэх чиглэлээр дэвшүүлсэн зорилтын хэрэгжилт удааширсан нь баялгийн санд төвлөрүүлэх орлого буурахад нөлөөлсөн байна.
- Уул уурхайн салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын тусгай зөвшөөрөл эзэмших, шилжүүлэх, бүртгүүлэх үйл ажиллагаа хангалтгүй байгаа нь холбогдох төрийн байгууллагуудын тавих хяналт сул байгаатай холбоотой байна.
- Уул уурхайн экспортын бүтээгдэхүүнээс улсын төсөвт төвлөрүүлэх орлогыг бодитой тооцох мэдээллийн нэгдсэн системийг хөгжүүлснээр төрийн байгууллагууд харилцан мэдээлэл солилцох, ажлын уялдаа холбоо хангагдах боломжтой байна.
- Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн ногдуулалт, тайлагналд тавих хяналтыг бүрэн хэрэгжүүлж, төсөвт төвлөрүүлэх нь орлогыг нэмэгдүүлэх боломжтой байна.
- Эдийн засгийн ач холбогдол бүхий дагалдах ашигт малтмалын нөөцийг иж бүрэн бүртгээгүй, үнэлгээ хийж, дүгнэлт гаргаагүй нь татварын байгууллагаас Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг ногдуулах боломжийг алдагдуулж байна.

Аудитаар зөвлөмж болгосон асуудлууд:

Сангийн сайдад:

- Сангийн яам, Татварын ерөнхий газар, Ашигт малтмал, газрын тосны газар зэрэг байгууллагуудтай харилцан мэдээлэл солилцох, хяналт хэрэгжүүлэх мэдээллийн нэгдсэн системийг бий болгох технологийн шийдлийг холбогдох бодлогын яамтай хамтран боловсруулж, шийдвэрлэх ажлыг зохион байгуулах, ажлын уялдаа холбоог сайжруулахад чиглэсэн үр дүнтэй арга хэмжээ авч ажиллах.

Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн сайдад:

- Хууль эрх зүйн актад тусгасан уул уурхайн салбарыг хөгжүүлэх чиглэлээр дэвшүүлсэн зорилтуудыг бүрэн хэрэгжүүлэх, түүнд тавих хяналтыг сайжруулах, үр дүнг тооцож, тайлагнаж байх.
- Ашигт малтмал, газрын тосны газар, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар, Татварын ерөнхий газар зэрэг төрийн байгууллагуудын харилцан мэдээлэл солилцох ажлыг зохион байгуулах, ажлын уялдаа холбоог сайжруулах арга хэмжээ авч ажиллах.
- Ашигт малтмалын ордын геологийн болон үйлдвэрлэлийн нөөцөд бүртгэсэн, үндсэн болон дагалдах ашигт малтмалын талаар хууль эрх зүйн орчныг шинэчлэн сайжруулах талаар холбогдох яаманд санал хүргүүлж, шийдвэрлүүлэх.

Ашигт малтмал газрын тосны газрын даргад:

- Ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийг шинээр олгох, шилжүүлэх, эзэмшигч өөрчлөгдсөн тохиолдол тухай бүр холбогдох төрийн байгууллагуудад мэдээллийг хүргүүлж ажиллах.

Татварын ерөнхий газрын даргад:

- Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн ногдуулалтыг бусад төрийн байгууллагуудын цахим системтэй уялдуулж, мэдээ мэдээллийг бодит цагийн горимоор авах боломжийг бүрдүүлж, солилцсон мэдээллийн үнэн зөв, иж бүрэн, цаг хугацаандаа байгаа эсэхэд дотоод хяналтыг тогтмол хэрэгжүүлэх.
- Уул уурхайн салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийг хуулиар хүлээсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэх талаар мэдээ, мэдээллээр хангах, эрх зүйн актыг зөрчсөн тохиолдолд хариуцлага тооцож ажиллах.